

ROLE RODINY V KŘESŤANSKÉ INICIACI DĚTÍ

Ubaldo Montisci

UVÁDĚNÍ DĚTÍ DO KŘESŤANSKÉ VÍRY SE PRO RODIČE MŮŽE STÁT PŘÍLEŽITOSTÍ PŘÍBLÍŽIT SE CÍRKVI A STÁLE VÍCE PROHLUBOVAT POZNÁNÍ KRÁSY A PRAVDY EVANGELIA (PAPEŽ BENEDIKT XVI. PŘED KONÁNÍM IV. SVĚTOVÉHO SETKÁNÍ RODIN V ROCE 2004). ITALSKÝ KATECHETIK **UBALDO MONTISCI** TOTO TÉMA POSTUPNĚ ROZVÁDÍ: PŘIPOMÍNÁ IDENTITU KŘESŤANSKÉ INICIACE, DÁLE ROLI, KTEROU V NÍ MÁ KŘESŤANSKÉ SPOLEČENSTVÍ, A ZABÝVÁ SE OTÁZKOU, V ČEM SPOČÍVÁ SPECIFICKÝ PŘÍNOS RODINY.

Česká republika patří z pohledu některých sociologů náboženství k „zemím, které jsou označovány podle oficiálních tvrzení jako nejateističtější v Evropě“.¹ Ve skutečnosti se nejedná o ateismus v tradičním slova smyslu, protože nejsou svědky výslovného odmítní Boha jako spíše odmítní institucionální formy náboženství. I když většina obyvatelstva nenáleží k žádné náboženské instituci,² Češi se většinou nepovažují za ateisty; svoji religiozitu však projevují velmi subjektivním způsobem, nevyjímaje různé formy novopohanství.³

Je to situace, která naléhavě vybízí k obnově pastorace. My se omezíme pouze na úvahu o **křesťanské iniciaci**, protože **jejím prostřednictvím církev „plodí své děti“** a na kvalitě této iniciace **závisí budoucnost křesťanských společenství**. Zůstaneme u křesťanské iniciace dětí a budeme se ptát, v čem spočívá konkrétní přínos, který může dát této důležité činnosti církev rodina.⁴

Nejprve si připomeneme význam a účel křesťanské iniciace. Jsme přesvědčeni, že křesťanské rodiny mají být do procesu křesťanské iniciace zapojeny. Mají-li se tyto rodiny stát evangelizujícími, je třeba, aby předtím ony byly samy evangelizovány. Z tohoto důvodu budeme nejprve uvažovat o rodině jako o objektu formace a potom jako o subjektu výchovy víry a přitom budeme brát v úvahu specifický kontext, ve kterém se všechno děje.

Křesťanská iniciace

Tímto výrazem se rozumí proces radikální proměny člověka účastí na velikonočním tajemství Kristově. Jde o proces, který se děje zprostředkováním Božího slova, jež přivádí k víře, a slavením svátostí křtu, bířmování a eucharistie, po němž následuje plné začlenění do církve a začátek nové existence. Součástí tohoto procesu je formace, která má být z časového hlediska dostatečně dlouhá a z hlediska obsahu vhodně strukturovaná. Jejím účelem je, aby člověk přijal víru svobodně a zodpovědně a aby tato proměnila jeho život v život křesťanský. Křesťanská iniciace představuje celistvý proces, jímž se člověk stává křesťanem: náležitou evangelizaci, svobodné rozhodnutí se pro Ježíše Krista (obrácení), schopnost účastnit se základních projevů křesťanského života a včlenění do církve prostřednictvím svátostí.⁵ Úkolem iniciační katecheze jakožto součásti křesťanské iniciace je zaměřit se na to, „co tvoří jádro křesťanské zkušenosti, na základní jistoty víry a na základní evangelijní hodnoty“.⁶ Trvalé katechezi přísluší vyzrávání křesťanské osobnosti v oblasti kognitivní, emoční a volní.

Při znovuoobjevení evangelizační identity církve, která je východiskem, došlo k výrazné změně perspektivy: mnoho biskupských konferencí se rozhodlo inspirovat se i v křesťanské iniciaci dětí křesťanským katechumenátem tak, jak je to navrženo v dokumentu magisteria univerzální církve.⁷ Křesťanská iniciace opustila formu vyučování náboženství ve škole, která pro ni byla donedáv-

na charakteristická, a přijala formu katechumenátní, která zahrnuje čtyři aspekty mezi sebou úzce spojené a vzájemně související:

- a) první hlásání Krista, který zemřel a vstal z mrtvých. Účelem tohoto hlásání je napomoci k probuzení víry a k přilnutí člověka ke Kristu;
- b) katecheze ve vlastním slova smyslu, která prezentuje křesťanské poselství organickým způsobem a podporuje změnu života a „mentality“;
- c) zkušenost liturgie, zejména slavení svátostí, jimiž je člověk začleňován do společenství s Kristem a s církví;
- d) aktivní svědectví a služba, které člověka denně začleňují do života a poslání společenství církve.

PROF. UBALDO MONTISCI

je salesiánský kněz, katechetik, vyučuje teologii výchovy na Papežské salesiánské univerzitě v Římě.

Jak můžeme tušit, křesťanská iniciace je u mladé generace záležitostí složitou a obtížnou. Týká se bezprostředně celého křesťanského společenství jako zodpovědného subjektu ve všech jeho složkách. I rodina je, nakolik je to možné, povolána přispět svým specifickým přínosem k procesu výchovy ve víře, avšak nejdříve je třeba, aby ona sama byla podpořena a vhodným způsobem formována.

Křesťanské společenství má věnovat rodině zvláštní pozornost

Není možné předpokládat, že rodina se kvalitně zapojí do průběhu křesťanské iniciace svých dětí, jestliže samo křesťanské společenství nejprve nepřispěje k tomu, aby byla schopna role vychovatelky ve víře. To vyžaduje kromě věrohodného svědectví všech pokřtěných zvláštní úsilí o to, aby si rodiče uvědomili, že takovou formaci nezbytně potřebují, mají-li dostát svým výchovným povinnostem.

V České republice, zvláště tam, kde je zřejmý odpor vůči oficiální formě religiozity, je třeba, aby společenství křesťanů získalo svoji původní přitažlivost. To vyžaduje na prvním místě takové pastorační působení, které bude mít vliv na zlepšení kvality křesťanského života pokřtěných, kteří budou žít z víry na základě vlastního rozhodnutí, a ne z tradice či z povinnosti nebo ze strachu. Budou se k církvi přibližovat a zajímat se o ni, pokud v ní objeví prostor, v němž mohou zažít skutečnosti, které nelze prožívat v žádném jiném prostředí a které zvýší kvalitu, plnost a plnost jejich života. Jde o: zkušenost setkání s Bohem, zkuše-

nost bratrství a sesterství a zkušenost poctivého úsilí o solidaritu a proměnu. Péče o „vysokou laťku řádného křesťanského života je proto podmínkou, která umožní vyzrávání rodin ochotných k formaci a citlivých pro křesťanskou výchovu dětí“.⁸

V křesťanských společenstvích je třeba pěstovat **atmosféru naděje vůči rodině**. Ta zůstává privilegovanou školou života a výchovy, navzdory krizi, která ji zasáhla. Dnes se totiž neliší mezi různými formami rodinného života, všechny jsou zredukovány na jakýsi vztah vzájemné péče a citu. V předmluvě k rezoluci č. 47/237 z 20. září 1993, kterou byl ustanoven Mezinárodní den rodiny, se tvrdí, že rodina „obráží slabosti a sílu společnosti a současně je motorem a příjemcem rozvoje společenství“. Podobně i církevní dokumenty říkají jasnými slovy, že budoucnost lidstva je úzce vázána na budoucnost rodiny, „primární místo humanizace osoby a společnosti“.⁹ Církev nemůže pokládat pastoraci rodin pouze za jeden ze zvláštních sektorů svého působení, ale má ji uznat jako „místo, které spojuje pastorační zájmy ... jako nepostradatelnou dimenzi veškerého svého počínání“,¹⁰ a ve svém jednání se nemůže zříci přesvědčení, že rodina je „cesta Boží v dějinách“. **Církev je tedy povolána, aby učinila rodinu svojí cestou při hlásání evangelia.**

Podíl rodiny na křesťanské iniciaci

Rodiny je vhodné žádat o účast na křesťanské iniciaci jejich dětí pouze ve „věrohodných“ společenstvích, kde je možné zakoušet věrnost Bohu i angažovanost v evangelizaci. Řádným a přednostním místem evangelizace křesťanského společenství zůstává farní obec věřících, nicméně spolupráci rodin je třeba vyžadovat zásadně: „nelze rezignovat na ‚absenci‘ rodičů během cesty křesťanské iniciace jejich dětí [...] Je nezbytné podporovat primární výchovnou odpovědnost rodičů“;¹¹ „Ať už je situace jakákoliv, je dobré stále nově hledat zapojení rodiny či (alespoň) některých jejích členů – bratří nebo sester, příbuzných nebo jiných lidí, kteří jsou s rodinou úzce spojeni.“¹²

Měli bychom mít na zřeteli, že zapojení rodičů do procesu křesťanské iniciace dětí nemá být svazující (to by bylo v případě, že rodiče souhlasí s účastí ze strachu, že přijetí svátosti bude dítěti zamítnuto), ponižující (v případě, že rodičům jsou navr-

hovány iniciativy všeobecného či dětinského rázu), přehnané (tzn. s časovou náročností, která je nepřijatelná pro efektivní rodinný život) a formální (s dopředu pevně stanovenou osnovou bez skutečné interakce vzhledem ke specifické situaci osobní nebo rodinné).¹³

Je třeba inspirovat se kritérii odstupňovanosti: rodiče cítí obtíže a přímo nechtě komunikovat s dítětem v oblasti víry, pokud ji oni sami dostatečně neprožívají, nebo se cítí nuceni nově si ji uspořádat jako první; nežádka však nemají dostatek znalostí a zkušeností křesťanské víry, aby ji mohli sdílet, a často ani běžný způsob života v dnešní době neposkytuje čas pro skutečnou výchovu víry. Proto je zapotřebí respektovat faktickou úroveň křesťanské zralosti a stupně vědomí vlastních práv i povinností ve výchově, které jednotlivé rodiny vykazují. Obecně – a tím spíše v kontextu, v němž je pocit sounáležitosti ke křesťanskému společenství slabý – je možné pokládat za dobrý výsledek již „nepřímou“ podporu rodiny různorodými aktivitami, které uskutěčňuje farní společenství v oblasti křesťanské iniciace. Přitom se nejedná o „menší zlo“, ale o to, co je v dané situaci „maximum možného“.

V této souvislosti je pro náboženské vyzrávání důležité následující: *rodina představuje první a přednostní místo „humanizace“, utváření osobnosti a proces její identifikace*, jako základ pro jakýkoliv možný další integrální rozvoj. Jde o nenahraditelnou úlohu, proto křesťanská komunita s rodinou spolupracuje s přesvědčením, že tato humanizace se stává tím autentičtější, čím více se zakládá na evangelium. Rodina jako prostředí katecheze má jedinečnou přednost: *předává evangelium na bázi autentických lidských hodnot*: „Na tomto lidském základě má uvádění do křesťanského života větší hloubku: probuzení citu pro Boha, první kroky v modlitbě, výchova mravního svědomí, vytváření křesťanského postoje lidské lásky, chápané jako odlesk lásky Boha Stvořitele a Otce“ (VKD, čl. 255). Rodina je nenahraditelná v procesu vytváření vlastních výrazových prostředků víry, které si – jako všechny ostatní výrazové projevy – dítě osvojuje daleko více prostřednictvím socializace a účasti než formálním vyučováním (VKD, čl. 226). Náboženskou výchovu v rodinném prostředí nelze chápat jako proces strukturované komunikace a výuky

(podobně jako je tomu u náboženského vyučování ve farnosti), nicméně přijímá zvláštní rysy: „je více dosvědčovaná než vyučovaná; vychází spíše z vhodných příležitostí, než systematická; je spíše každodenní, neustálá, než strukturovaná do konkrétních období“ (VKD, čl. 255). Tak i výrazové prostředky víry se učí zpočátku v rodině a (teprve) potom jsou vyučovány systematicky v křesťanském společenství.

Rodina navíc zviditelňuje a konkretizuje nejširší a nežádka anonymní „společenství věřících“ a přispívá k vytváření prostředí, které je vhodné k růstu víry dětí, a tím poskytuje pevnou oporu vůči okolí, které komplikuje cestu obrácení a přilnutí ke Kristu. Představuje vhodnou příležitost pro každodenní ověřování důslednosti nejdříve katechume-

foto: archiv redakce

nů, později nově pokřtěných tím, že se stává skutečnou „laboratoří“ víry, řádným prostředím, v němž je možné prožívat den za dnem ideál kvalitního křesťanského života. Belgický katechetik Molinaro poznamenává: „rodina je [...] prostředí k utváření vztahů podporujících iniciaci, má však novou podobu. Rodina se v dnešní době může stát jedinou institucí, která je schopná skloubit dědictví a sílu, jež je v něm obsažena díky jeho vývoji, s utvářením osobnosti, která má možnost volby, s kým či s čím se identifikuje. Ukazuje se, že ve schopnosti rodiny harmonicky spojovat tato vnitřní napětí je možné objevit její místo v postmoderní době, protože to dokáže lépe než kterákoliv jiná instituce.“¹⁴ Totiž, „katecheze v rodině předchází, provází a obohacuje všechny ostatní formy katecheze“ (VKD, čl. 226). Zkušenost dokládá, že v rodinné katechezi je stále důležitější přínos prarodičů, jejichž moudrost a náboženský cit jsou často rozhodující pro podporu skutečně křesťanské atmosféry.

Je nicméně žádoucí podporovat rodiny, nakolik je to jen možné, a motivovat je tak, aby se mohly a chtěly výrazněji zapojit a převzít zodpovědnost: dospějí-li k dostatečnému stupni zralosti a dají-li najevo touhu spolupracovat, je třeba jim projevit důvěru a skutečně je zapojovat. Jako užitečné se ukazuje zvolit možné uspořádání této spolupráce vzhledem ke konkrétní situaci rodin. V této souvislosti můžeme rozlišit čtyři typy zapojení rodin do iniciačního procesu dětí:¹⁵

1. *katecheze pro rodiny*: pravidelná setkání určená rodičům, která jsou zaměřena na otázky výchovy a specifické aspekty víry;
2. *katecheze s rodiči*, konaná v rodinném prostředí, především v období před křtem a po křtu dítěte, zaměřená na pomoc rodičům, aby (znovu)objevili svou víru a posílili svůj vztah s farní obcí také v prvních letech života dítěte;
3. *katecheze s rodinami*, která vychází ze zkušeností, jak uvádět rodiče do role aktivního subjektu na cestě víry jejich dětí. Patří k ní aktivity jako například „společná neděle“, kterou rodiny prožívají jako možnost utvářet nebo podporovat vztahy mezi sebou, prostor k reflexi témat souvisejících s katechezí dětí, sdílení při společném stolování, slavení eucharistie společně s celou farností;
4. *katecheze v rodině*, v níž se rodiče postupně stávají katechety svých dětí a farní společenství je v tom podporuje.

V každém případě je třeba mít na paměti, že různorodé iniciativy se budou míjet s cílem, nebude-li ve farnosti vytvořena skupina na podporu křesťanské iniciace, která o ní bude udržovat živé povědomí a sloužit jí.

Závěr

Ve společenské rovině jsou témata týkající se rodiny často pojednávána v optice výlučně soukromé až intimní. Obtíže související se zprostředkováním – i víry – vznikají z kultury, jež je málo pozorná vůči vztahům, a v důsledku toho trpí nedostatkem prostředníků, autentických procesů zprostředkování a společných bodů zájmu. V této situaci se společenství může stát rozhodujícím činitelem: v praxi „je zapotřebí vytvářet prostor pro

komunikaci slovy, vzájemnou pomoc, podporu, výměnu, formaci a reflexi, a to jak pro manželský život, tak pro posílení rodičovské odpovědnosti.“¹⁶ Společenství církve je dnes povoláno pečovat více a lépe o jednotlivé rodiny, a to během celého jejich života, a dále je povoláno vyžadovat a hodnotit spolupráci křesťanských rodin ve všem, co mohou dát. Jedná se o úkol náročný, ale plodný, který se týká všech lidí v církvi.

Překlad: Ludvík Dřímál

Poznámky:

- 1 TAMBURRINI, A. (a cura di) *Quaderni della Chiesa che soffre – Rapporto 2005 sulla libertà religiosa nel mondo*. Roma: Tipografia Città Nuova della PAMOM, 2005, s. 81.
- 2 Výsledky průzkumu na začátku třetího tisíciletí poskytly alarmující data týkající se křesťanských společenství v České republice: 32,1% obyvatel se hlásilo k nějaké náboženské církvi, zatímco 59 % populace je údajně bez příslušnosti k církvi a 8,9 % nepreferuje ani jednu možnost; srov. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Náboženské vyznání obyvatelstva*. Praha: ČSÚ, 2003. Různé výzkumy se shodují na informaci, že vyšší stupeň religiozity existuje mezi ženami, u osob středního a nižšího vzdělání a mezi seniory, zatímco sekularizace mezi mládeží je vyšší, než je tomu v jiných evropských zemích; srov. HAMPLOVÁ, D. *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000, s. 42–43.
- 3 OPATRŇÝ, M. Pastorační přítomnost v prostředí pohanství a nevíry. *Studia theologica* 51 (2013), č. 1, s. 157–181.
- 4 Rodinou se zde myslí vztah či celek vztahů. Pod pojmem rodina se všeobecně chápe: sociální rodina, která se zakládá na manželské smlouvě a vztahu dětí vůči rodičům. LACROIX, X. Tra carne e parola, la famiglia. *La Rivista del Clero Italiano* 94 (2013), č. 4, s. 263.
- 5 GEVAERT, J. Per un approccio corretto al tema “Diventare cristiani oggi”. Quadro dei problemi e chiarificazione terminologica. *Catechesi* 51 (1982), č. 15, s. 12.
- 6 Srov. VDK, čl. 67.
- 7 *Ordo Initiationis Christianæ Adulorum*, 6 gennaio 1972, kap. V.
- 8 GIOVANNI PAOLO II. *Novo millennio ineunte*, 6 gennaio 2001, čl. 31.
- 9 Srov. GIOVANNI PAOLO II. *Familiaris consortio*, 22 novembre 1981, čl. 86.
- 10 CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA (CEI). *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia*, 12 luglio 1993, čl. 97.
- 11 VMP, čl. 9. Sulla responsabilità primaria della famiglia in ordine all'educazione (della fede), srov. la dichiarazione conciliare *Gravissimum educationis*, čl. 3.
- 12 CEI. *L'iniziazione cristiana. 2. Orientamenti per l'iniziazione cristiana dei fanciulli e dei ragazzi dai 7 ai 14 anni*, 23 maggio 1999, čl. 29.
- 13 Srov. SARTOR, P. I soggetti in cammino. III. I genitori. In CIUCCI ID.-A. (a cura di) *Nella logica del catecumenato. Pratica dell'iniziazione cristiana con i ragazzi*. Bologna: Dehoniane, 2010, s. 64–65.
- 14 MOLINARIO, J. El papel de la familia en la catequesis. *Sinite* 53 (2012), č. 159/160, s. 217.
- 15 Srov. SCIUTO, C. *Analisi critica di esperienze qualificate di iniziazione cristiana in Italia*. Tesi dottorale. Roma: Università Pontificia Salesiana, 2013, s. 624–626.
- 16 LACROIX, X. Tra carne e parola, la famiglia, s. 271.

Summary: The Role of the Family in the Christian Initiation of Children

Christian initiation is a process of radical transformation of man, which occurs when the action of God's participation in the paschal mystery of Christ. Requires a community of Christians who live by faith on a voluntary basis. This community allows families maturation sensitive to the Christian education of children. Such families can apply to participate in the Christian initiation of children and involve them in various forms, which are outlined in the article.